

მართვის კლასტერულ სისტემაზე მმართველობის გადაწყვეტის პირობების და სიტუაციების გამოკვლევა

თენგიზ ცაგარეიშვილი
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კლასტერის მონაწილეთა ეკონომიკური სიტუაციები და ის პირობები, რომელიც მათ კლასტერში შესასვლელად უნდა ჰქონდეთ. დეტალურად დახასიათებულია 5 სიტუაცია და მისი მდგენელები, საუბარია ფაქტორულ სივრცეზეც.

ამის გარდა სტატიაში ცალ-ცალკეა განხილული დარგობრივი და ტერიტორიული კლასტერის კრიტერიუმები, როგორც პირობები ამ ტიპის კლასტერების შექმნისა.

სტატიის ბოლოს გაკეთებულია დასკვნა, რომ კლასტერის შექმნისას უნდა განისაზღვროს მისი ტიპი და მხოლოდ შემდეგ გადაისინჯოს არსებობს თუ არა ადგილზე მისი შექმნის პირობები.

ავტორი გამოთქვამს აზრს, რომ საქართველოს ყველა მსხვილ რეგიონში უნდა შეიქმნას კლასტერი. ეს სამუშაო ქ. თბილისიდან უნდა დაიწყოს.

საკვანძო სიტყვები: კლასტერი; სიტუაცია; სტაბილურობა; ფაქტორული სივრცე; ფაქტორები; კრიტერიუმი.

შესავალი

კლასტერული მართვა არის ეკონომიკის დარგობრივი მართვის შემცველი, თუ დარგი აერთიანებს მხოლოდ ერთი სპეციალიზაციის საწარმოებს, კლასტერი აერთიანებს ურთიერთდაკავშირებულ საწარმოებს და მათ ერთი მმართველობის ქვეშ აქცევს. ასეთი მართვა უფრო ეფექტურია, რადგან საწარმოთა შორის კავშირები უფრო სტაბილურია, რაც აადვილებს დასახული მიზნის მიღწევას.

საზღვარგარეთ კლასტერულ მართვაზე გადასვლა უკვე დაიწყო. იგივე უნდა მოხდეს საქართველოშიც. წინამდებარე სტატიის მიზანია კლასტერების ჩამოყალიბების პირობების და სიტუაციების განხილვა მშენებლობაში.

ქირითადი ტექსტი.

1. კლასტერული მართვის პირობები და სიტუაციები

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ კლასტერული მართვა განსხვავდება დარგობრივი მართვისგან. სამშენებლო კლასტერში თავს მოიყრიან არა მხოლოდ სამშენებლო კომპანიები, როგორც დარგში არიან თავმოყრილნი, არამედ მათი მომიჯნავე სანარმოებიც, კერძოდ, საშენ მასალათა სანარმოები, სამშენებლო ხე-ტყის მომწოდებლები და მრავალი სხვანი. კლასტერში თითოეული თავის ლოკალურ ამოცანას შეასრულებს, მაგრამ იმ შიგა და გარე ფაქტორების ზემოქმედების ქვეშ იქნება, რომელიც იმოქმედებს კლასტერში. ფაქტორთა ეს კომპლექსი კი აყალიბებს სიტუაციას.

მაშასადამე, თითოეული სამშენებლო კომპანიის და მისი მომიჯნავე სანარმოს კლასტერულ მართვაზე გადაყვანა იმ ფაქტორულ სივრცეზე და იმ სიტუაციებზეა დამოკიდებული, რომელშიც ამჟამად იგი იმყოფება.

ამ სიტუაციებს მეცნიერები 5 ჯგუფად ყოფენ [Попрядухина И., 2004, გვ. 12]:

- G_1 - სიტუაცია – მაღალი ეკონომიკური სტაბილურობა
- G_2 - სიტუაცია – საშუალო დონის ეკონომიკური სტაბილურობა
- G_3 - სიტუაცია – დაბალი დონის ეკონომიკური სტაბილურობა
- G_4 - სიტუაცია – კრიზისული მდგომარეობა
- G_5 - სიტუაცია – გაკოტრების სიტუაცია

თითოეულ ეკონომიკურ-ორგანიზაციული სიტუაციის მახასიათებლებს წარმოვადგენთ ქვემოთ მოცემულ ცხრილში (ცხრილი 1).

**კომპანიის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური
სიტუაციის მახასიათებლები**

მაღალი ეკონომიკური სტაბილურობის სიტუაცია: ➤ გამოშვებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის მაღალი დონე ➤ კომპანიის პოტენციალის გამოყენების მაღალი დონე ➤ რისკის ფაქტორის უმნიშვნელო გავლენა ➤ კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის მაჩვენებლების მაღალი დონე ➤ დამატებითი ხარჯების მინიმალური მოცულობები და მუშაობაში ჩაყვანების და შეფერხებების სიმცირე.
საშუალო დონის ეკონომიკური სტაბილურობა: ➤ წარმოების დამატებითი ხარჯების ზრდა და პროდუქციის წარმოებაში შეფერხებების არსებობა ➤ საწარმოს პოტენციალის გამოყენების საშუალო დონე ➤ გამოშვებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის საშუალო დონე ➤ საწარმოს საშუალო ფინანსური მდგომარეობა ➤ რისკის ფაქტორების მნიშვნელოვანი გავლენა
დაბალი დონის ეკონომიკური სტაბილურობა: ➤ საბოლოო პროდუქციის შექმნის პროცესში დამატებითი ხარჯების ზრდა ➤ საწარმოს პოტენციალის გამოყენების დაბალი დონე; ➤ საწარმოო და სოციალური სტაბილურობის დაბალი დონე ➤ გამოშვებული პროდუქციის დამაკმაყოფილებელი ხარისხი ➤ რისკის ფაქტორის მნიშვნელოვანი გავლენა ➤ მოგების არქონა ანდა ზარალიანობა
კრიზისული მდგომარეობა: ➤ საბოლოო პროდუქციის შექმნისას დამატებითი ხარჯების მკვეთრი ზრდა ➤ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის დაბალი დონე ➤ გამოშვებული პროდუქციის მისაღები ხარისხის უზრუნველყოფის შეუძლებლობა ➤ საწარმოს პოტენციალის გამოყენების დაბალი დონე' ➤ მუშაობის პროცესში ხშირი შეფერხებები და ჩაყვანებები
გაკოტრების სიტუაცია: ➤ დიდი ზარალი ➤ კრედიტორთა ფულადი ვალდებულებების გადაუხდელობა ➤ ბიუჯეტის გადასახადების გადახდის შეუძლებლობა

როგორც ამ ცხრილში მოცემული ჩამონათვალიდან ჩანს, უარყოფითი შიგა და გარე ფაქტორების გავლენით კომპანიის სიტუაციები იცვლება. საუკეთესო – G_1 სიტუაციიდან, როცა მისი ეკონომიკური სტაბილიზაცია მაღალია, იგი შეიძლება გადავიდეს საშუალო დონის (G_2), დაბალი დონის (G_3), კრიზისულ (G_4) და გაკოტრების სიტუაციებშიც (G_5) კი.

2. სამშენებლო კლასტერების ტიპები და მათი მახასიათებლები

გარდა ფაქტორული სივრცისა და მისი გავლენით წარმოშობილ სიტუაციებში, კლასტერულ მართვაზე გადასვლისას უნდა განვსაზღვროთ როგორ კლასტერზე გვინდა გადასვლა – დარგობრივზე (რომელშიც ბირთვი იქნება, რომელიღაც დარგობრივი საწარმო და მის გარშემო განლაგდებიან მომიჯნავე დარგების საწარმოები), თუ ტერიტორიულზე. ჩვენი კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნათელია, რომ ჩვენს მიერ შემოთავაზებული კლასტერი იქნება დარგობრივი ნიშნის (მშენებლობის დარგი). ამასთან ის აუცილებლად იქნება ტერიტორიული ნიშნის მქონეც, რადგან მთელი საქართველოს მასშტაბით ერთი სამშენებლო კლასტერის შექმნა არ არის მიზანშეწონილი, რადგან მშენებლობა არატრანსპორტაბელური დარგია და შორი მანძილებიდან სამშენებლო ტვირთების ზიდვა დიდ ხარჯებთან იქნება დამოკიდებული.

საქართველოში 11 რეგიონია. ყველა რეგიონს უნდა ჰქონდეს თავისი სამშენებლო კლასტერი, ხოლო თუ რეგიონი პატარაა, მაგალითად, გურია, მაშინ ის უნდა შეუერთდეს მომიჯნავე რეგიონს. საქართველოში მშენებლობის კლასტერულ მართვაზე გადაყვანა უნდა დაიწყოს თბილისის რეგიონიდან, რადგან იგი მშენებლობის დიდი სიმჭიდროვის მქონეა. მას უნდა ჰქონდეს ისეთი ნიშნები, რომლებიც მისი ჩამოყალიბების დარგობრივ მიდგომასაც დააკმაყოფილებს და ტეროტორიულ მიდგომასაც.

დარგობრივი მიდგომის კრიტერიუმებია [Цихин Т., 2003, გვ. 17]:

1. კლასტერული სტრატეგიის ტიპი (ჰორიზონტალურად ანუ ერთ სიბრტყეზე მდებარე რამოდენიმე სექტორის გაერთიანება ერთ კლასტერში და ფოკუსური (საწარმოთა გაერთიანება ერთი ცენტრის გარშემო).

2. ორგანიზაციულ-ეკონომიკური სიტუაციის ტიპი (მაღალი ეკონომიკური სტაბილიზაციის (G_1), საშუალო დონის ეკონომიკური სტაბილიზაციის (G_2) და დაბალი დონის ეკონომიკური სტაბილიზაციის (G_3).

3. კლასტერში შემოსული რგოლების რაოდენობა (წარმოების, ჩვენს შემთხვევაში მშენებლობის ჯაჭვში ჩაბმული ყველა რგოლი ინოვაციების მომწოდებელთა ჩათვლით).

4. საქმიანობის გეოგრაფია (რეგიონალური, რეგიონთაშორისი, სახელმწიფოთაშორისი და საწარმოთა გლობალური გაერთიანებები. ჩვენს შემთხვევაში კლასტერი იქნება რეგიონალური).

5. კლასტერის მონაწილეთა ურთიერთობის ხასიათი (ჰოლდინგური გაერთიანება, კოორდინაცია ახალ ტექნოლოგიებზე და ინფორმაციულ რესურსებზე ერთობლივი წვდომა, სახელმწიფო მხარდაჭერაზე ერთობლივი ლობირება, სახელმწიფოდან მიღებული შეღავათების ურთიერთშორის თანაბარი განაწილება, მონარაგება-გასაღების ცენტრალიზაცია და ერთობლივი მართვა, საბაზრო სტრუქტურების (მაგალითად, სალიზინგო კომპანიის) ერთობლივი დაფუძნება).

6. ურთიერთკავშირის სტაბილურობა (გრძელვადიანი ურთიერთობები, მოკლევადიანი ურთიერთობები კონკრეტული პროექტების განსახორციელებლად).

7. გამოყენებული ურთიერთობის ტიპი („ერთი ყველასათვის“).

8. ურთიერთობა სახელმწიფოსთან (სახელმწიფო საკუთრების გადაცემა უკვე არსებულ იურიდიულ პირზე).

9. სამეურნეო ურთიერთობის ტიპი (მატერიალური, ფინანსური, ინფორმაციული, ინოვაციური).

10. ინვესტიციების წყაროები (მთავრობის გადანაცვტილება, ბანკის კაპიტალის მონაწილეობა).

11. ორგანიზების დონე (მაღალორგანიზებული გაერთიანება).

12. მიზნობრივი მოცემულობები (წარმოების ზრდა პროდუქციის არსებული ნომენკლატურის ფარგებლში, პროდუქციის დივერსიფიკაცია, საექსპორტო შესაძლებლობათა ზრდა, ფინანსური ხარჯების ეკონომია, კონკურენტების შევიწროება, ინოვაციების განხორციელება).

13. რესურსული უზრუნველყოფა (საკუთარი რესურსი, ბანკის კრედიტი, სახელმწიფოს მხარდაჭერა).

14. საბაზრო მდგომარეობა (მონოპოლიური, ოლიგოპოლიური).

ტერიტორიული მიდგომის კრიტერიუმებია:

1. კლასტერული სტრატეგიის ტიპი (გეორგაფიული, ანუ სივრცობრივი კლასტერის ფორმირება, ლატერალური, ანუ კლასტერში საწარმოთა თავმოყრა იძლევა მასშტაბის ეფექტს, ფოკუსური (საწარმოთა გაერთიანება ერთი ცენტრის გარშემო).

2. სიტუაციის ტიპი (მაღალი, საშუალო და დაბალი ეკონომიკური სიტუაციები – G_1 , G_2 , G_3).

3. კლასტერის რგოლადობა (საწარმოები, რომლებიც ერთიანდებიან საწარმოო ჯაჭვის რგოლებად, აგრეთვე სასწავლო და კვლევითი ცენტრები, ადგილობრივი მართვის ორგანოები).

4. საქმიანობის გეოგრაფია (კლასტერულ სისტემაში საწარმოთა ლოკალური გაერთიანება).

5. ურთიერთობის ხარისხი კლასტერის მონაწილეებს შორის (მმართველობითი (არაჰოლდინგური) გაერთიანება, რომელიც ეფუძნება რესურსების ცენტრალიზაციას, მომარაგება-გასაღების ერთობლივი მართვა, საბაზრო სტრუქტურების, მაგალითად, ბირჟების ერთობლივი გამოყენება).

6. ურთიერთობათა სიმყარე (გრძელვადიანი და მოკლევადიანი კავშირები).

7. გამოყენებულ ურთიერთობათა ტიპი („ყველა ერთიოსთვის“).

8. სახელმწიფოსთან ურთიერთობა (სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი მონაწილეობა კლასტერში, სახელმწიფოს გარანტიის ქვეშ არსებობა, სახელმწიფო საკუთრების გადმოცემა კლასტერ-

ისათვის).

9. სამეურნეო ურთიერთობის ტიპი (მატერიალური, ფინანსური და ინფორმაციული ურთიერთკავშირი).

10. ინტეგრაციის საშუალებები (მთავრობის გადანყვეტილება, ბანკის კრედიტის მონაწილეობა, ტერიტორიული ბაზრის ერთიანობა).

11. მიზნობრივი მოცემულობები (დივერსიფიკაცია, კონკურენტების შევიწროვება, ექსპორტულ შესაძლებლობათა ზრდა).

12. რესურსული უზრუნველყოფა (საკუთარი რესურსი, საბანკო კრედიტი და სახელმწიფოს მხარდაჭერა).

13. საბაზრო მდგომარეობა (მონოპოლიური, ოლიგოპოლიური).

ამრიგად, ჩვენ ჩამოვთვალეთ ის პირობები, რომელთა არსებობა საჭიროა დარგობრივი და ტერიტორიული კლასტერის ჩამოსაყალიბებლად. რამოდენიმე პირობა ერთმანეთს ემთხვევა (მაგალითად, მეორე, პირველი პირობის ნაწილი, მესამე პირობა, მეხუთეს ნაწილი, მეექვსე, მეცხრე, მეთორმეტე და სხვ.). პირობების ჩამონათვალში ისიც მოჩანს, რომ კლასტერში მიზანშეწონილია შევიდეს მხოლოდ მაღალი, საშუალო და დაბალი ეკონომიკური სიტუაციის მქონე საწარმოები. რაც შეეხება კრიზისულ და გაკოტრების სიტუაციებში მყოფ საწარმოებს, მათ უარი უნდა ეთქვათ. ქ. თბილისში რეგიონულ-დარგობრივ სამშენებლო კლასტერის ჩამოყალიბებისას ამ კრიტერიუმებს უნდა მიექცეს ყურადღება.

დასკვნა

როგორც აღვნიშნეთ, საზღვარგარეთ კლასტერების გახსნა კარგა ხანია დაიწყო. მის ეფექტიანობაზე ბევრს წერენ მეცნიერებიც და პრაქტიკოსებიც. რადგან საქართველოს ეკონომიკის ფლაგმანი მოცემულ ეტაპზე არის კაპიტალური მშენებლობა, ჩვენ ვთვლით, რომ ეს პროცესი მისით უნდა დაიწყო. ამასთან, მისი პირველი პრეცედენტი უნდა შეიქმნას ქ. თბილისში. კაპიტალურ მშენებლობაში და მის მომიჯნავე დარგებში ყველგან მაღა-

ლი ეკონომიკური სტაბილურობაა. ეს არის იმის ძირითადი პირობა და გარანტი, რომ სამშენებლო კლასტერები საქართველოში გაამართლებენ თავის თავს.

ლიტერატურა:

1. Попрядухина И., Выбор рациональных вариантов управления предприятиями инвестиционно-строительного комплекса, Автореферат, М., 2004.
2. Цихин Т., Кластерная теория экономического развития, ж. «Теория и практика управления», №5, 2003.
3. ბარათაშვილი ე. და სხვები, ბიზნესის მართვის კლასტერული პოლიტიკა, თბ., 2012.

REFERENCES:

1. Popriadukhina I. Selection of Rational Versions in Management of Investment-Construction Complex Enterprises, Abstract, M., 2004. (in Russian language);
2. Tskhin T. Cluster Theory of Economic Development “Theory and Practice of Management” No.5, 2003. (in Russian language);
3. Baratashvili E. and others Cluster Policy of Business Management. Tbilisi 2012. (in Georgian language);

**STUDY OF TRANSFORMATION CONDITIONS
AND SITUATIONS OF CONSTRUCTION
ON CLUSTER MANAGEMENT SYSTEM**

Tengiz Cagareishvili

PPhD Student of GTU

RESUME

The article “Study of Transformation Conditions and Situations of Construction on Cluster Management System” considers the economic state and conditions that participants of the clusters should have in order to become a member of the cluster. 5 situations and their components are considered in details, the factor space is also discussed

In addition, the article separately considers the criteria of the branch and territorial clusters as the condition for formation of those clusters.

Finally, the article concludes that during the formation of the cluster, firstly should be defined its type and then cross-checked if there are the suitable in this place conditions for its formation.

According to the author’s viewpoint the clusters should be formed in all the huge regions of Georgia. The work should be started from Tbilisi.

Keywords: Cluster; Situation; Stability; Factor Space; Factors; Criteria.